

Бібліятэчны шытак

5 ліпеня 2013 г.

Пра этнографа і эканаміста

Выстаўка, прысвечаная вядомаму беларускаму гісторыку, этнографу і эканамісту Мітрафану Доўнар-Запольскаму, працуе ў чытальнай зале рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Большую частку свайго жыцця навуковец правёў па-за межамі Бацькаўшчыны. У 1926 г. ён быў вымушаны назаўсёды пакінуць Мінск, дзе працаваў усяго год, а яго творы былі надоўга выведзены з навуковага карыстання ў Беларусі. Пасля перыяду забыцця шматгранная навуковая спадчына вучонага еўрапейскага маштабу, які лічыцца «бацькам беларускай гістарыяграфіі», пачынае актыўна вывучацца. Расійскія, украінскія і беларускія навукоўцы прыкладаюць агульныя намаганні па даследаванні і папулярызацыі твораў М. Доўнар-Запольскага. Адлюстраваннем гэтага працэсу стаў сумесны праект ЦНБ імя Якуба Коласа, Музея гісторыі НАН Беларусі, Інстытута гісторыі НАН Беларусі, Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя

Францыска Скарыны і Санкт-Пецярбургскага філіяла Архіва Расійскай акадэміі навук.

У рамках праекта арганізавана выстаўка «Мітрафан Доўнар-Запольскі — даследчык гісторыі трох народаў», падрыхтаваная супрацоўнікамі ЦНБ, а таксама фотадакументальная экспазіцыя копіяў дакументаў з фондаў Санкт-Пецярбургскага філіяла Архіва Расійскай акадэміі навук, Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Украіны, Дзяржаўнага архіва горада Кіева, Нацыянальнай бібліятэкі Украіны імя У. І. Вярнадскага, Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь і Цэнтральнага навуковага архіва НАН Беларусі. Прадстаўлены на ёй матэрыялы раскрываюць малавядомыя старонкі жыцця і дзейнасці М. Доўнар-Запольскага. Многія з гэтых дакументаў былі прадстаўлены ўпершыню. У экспазіцыі — каля 100 дакументаў XVIII — XXI стст. з фондаў ЦНБ НАН Беларусі: працы М. Доўнар-Запольскага (кнігі, артыкулы, рэцэнзіі), літаратура пра яго жыццё і дзейнасць, экзэмпляры з асабістага кнігазбору навукоўца з аўтаграфамі і пячаткамі.

Працы вучонага прадстаўлены ў экспазіцыі, у асноўным, прыжыццёвымі выданнямі, якія адлюстроўваюць шырыню яго навуковых інтарсаў: сярэднявечная гісторыя Расіі і Беларусі, працы па палітычнай эканоміі, гісторыі народнай гаспадаркі, па этнаграфіі, эканамічнай геаграфіі, фальклору. Сярод ранніх публікацый маладога даследчыка — артыкулы, надрукаваныя ў часопісе «Этнографическое обозрение» (1890 — 1897), а таксама першыя манаграфіі: «Очерк истории Кривичской и Дреговичской земель до конца XII столетия» (Кіеў, 1891), «Белорусское Полесье: сборник

этнографических материалов. Вып. 1. Писни Пинчуков» (Кіеў, 1895).

На пачатку XX ст. М. Доўнар-Запольскі — вопытны паважаны даследчык. Гэты перыяд творчай біяграфіі аўтара прадстаўлены выданнямі кніг па тэмах дзвюх дысертацый: магістарскай — «Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах» (Кіеў, 1901) і доктарскай — «Очерки по организации Западно-русского крестьянства в XVI веке» (Кіеў, 1905).

З выданняў наступнага перыяду вылучаецца сціплая, але вельмі каштоўная брашура «Асновы дзяржаўнасці Беларусі» (Гродна, 1919) — першая спроба навуковага абгрунтавання гістарычнай заканамернасці дзяржаўнага самавызначэння беларускага народа. Дарэчы, палажэнні гэтага нарыса ў далейшым былі выкарыстаны для абвінавачвання вучонага ў нацыянал-дэмакратызме.

Прыцягвае ўвагу кніга, якая была выдадзена падчас знаходжання навукоўца ў Мінску, — «Народное хозяйство Белоруссии, 1861 — 1914 г.» (Мінск, 1926). Яна пабачыла свет, была ўхвалена гісторыкамі і эканамістамі. У адрозненне ад яе, другое выданне — «История Белоруссии» — было забаронена, а яго аўтар выгнаны з Беларусі. Кніга была надрукавана толькі ў 1994 годзе (у Мінску, па-беларуску), а потым перавыдадзена ў 2003-м (на рускай мове).

Сярод дакументаў, што распаўсюджваюць пра жыццё і дзейнасць М. Доўнар-Запольскага, асобую ўвагу прыцягваюць матэрыялы з асабістага архіва вядомага беларускага гісторыка і археографа Мікалая Улашчыка. Сярод іх — фотаздымкі М. Доўнар-Запольскага розных часоў. На адным з іх Мітрафан у 12-гадовым

узросце: сур'ёзным, крыху здзіўленым позіркам у аб'екты гледзіць хлопчык-гімназіст, што стаіць у велікаватой, відаць, пашытай навыраст форме, побач сядзіць на крэсле яго бацька Віктар Мартынавіч. На другім — прафесар М. Доўнар-Запольскі разам са студэнтамі і выкладчыкамі Кіеўскага ўніверсітэта. Ён сядзіць у цэнтры, прыгожы, упэўнены ў здзяйсненні сваіх творчых планаў (1909 — 1910). На трэцім — навуковец падчас знаходжання ў Мінску (1925 — 1926): мы бачым пажылога стомленага чалавека, адна рука сціснута ў кулак, другая абাপіраецца аб край стала.

У наступным раздзеле экспазіцыі прадстаўлены даследаванні творчасці М. Доўнар-Запольскага XIX — пачатку XXI ст. Асабліва цікавымі падаюцца публікацыі, якія выйшлі пры жыцці навукоўца. Сярод іх — рэцэнзіі расійскага гісторыка Мацвея Любаўскага («Отзыв на: Очерки по организации Западно-русского крестьянства в XVI веке», 1907), беларускага гісторыка Уладзіміра Пічэты («Введение в русскую историю: источники и историография», 1922). Прадстаўлены і адмоўныя публікацыі, якія адлюстроўваюць палітычную сітуацыю ў Савецкай Беларусі ў 1930-я гады, калі ацэнка навуковай дзейнасці праводзілася ў кантэксце барацьбы з «нацдэмамі». Завяршаюць экспазіцыю матэрыялы Міжнародных Доўнараўскіх чытанняў, якія праходзяць на радзіме М. Доўнар-Запольскага ў горадзе Рэчыца, з другой паловы 1990-х гадоў.

**Алена ЦІТАВЕЦ,
загадчык сектара кнігазнаўства
аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў
Цэнтральнай навуковай
бібліятэкі НАН Беларусі**